Fodor István – Maknics Gyula – Tóth Imre

Emlékek nyomában

Szemelvények az Irinyi János Középiskolai Kémiaverseny félszázados történelméből*

Kezdeti lépések – regionális versenyek

Nem volt könnyű a kémia tantárgy helyzete a magyar közoktatásban az 1960-as években. A korszerűtlen, igénytelen, kevés ismeretet tartalmazó tantervi anyag nem felelt meg a felsőfokú intézmények elvárásainak. Nem biztosította a tehetséggondozást, a felvételi vizsgákon nem szelektált megfelelően. Az elhivatott kémiatanároknak köszönhető, hogy az egyetemekre az iskolai műhelyekben felkészült tanítványok kerülhettek, s válhattak később kiváló orvosokká, mérnökökké, tanárokká. Nagyon hiányzott a magas színvonalú, egységes tehetséggondozás és a versenyzés lehetősége a jó képességű középiskolai tanulók számára. Gondot jelentett az is, hogy ekkor még nem alakult ki az a rendszer, amely arra lett volna hivatott, hogy a tanulók ismereteit, képességeit felmérje. Egyes iskolákban egyéni és csapatversenyekkel próbálkoztak, szóbeli vetélkedőket, 10–12 fordulós feladatmegoldó versenyeket és laboratóriumi gyakorlatokat – keverékek szétválasztása különböző módszerekkel – tartottak.

Az első spontán lépéseket – egymástól függetlenül – egyes szaktanárok tették meg, és komolyabb felkészültséget igénylő versenyeket szerveztek például Budapesten, Kecskeméten és Győrben. Ezek közül a legmeghatározóbb az 1969-ben, a Tanácsköztársaság kikiáltásának 50. évfordulójára megrendezett győri verseny volt, melyet alsós, I–II. (ma 9–10.), valamint felsős, III–IV. (ma 11–12.) osztályos tanulók részére hirdettek meg, külön az alap és külön az emelt óraszámú tanulók esetében. A siker szinte döntően Várnai György szakfelügyelő nevéhez köthető. Amíg a többi kezdeményezés lokális maradt, a győri verseny lassanként a Dunántúli Ifjú Kémikusok Versenyévé nőtte ki magát. A teljes logisztikai munkát (a verseny tanári felügyeletének és a dolgozatok kijavításának megszervezése, a szállás és az étkezés biztosítása, a szponzorok felkeresése, bevonása stb.) Várnai György vezetésével végezték. A feladatsorok összeállítása, a gyakorlati feladatok előkészítése a győri Révai Miklós Gimnázium tanárai, Dubraviczky Dénesné Katalin, Dubraviczky Dénes, valamint a Pannonhalmán tanító Soltész György irányításával történt.

Várnai György (1925–2015), a győri Révai Miklós Gimnázium tanára, a verseny alapítója

A verseny szakmai tekintélyét növelte, hogy a versenybizottság elnöki teendőinek ellátására Winter Ernő kétszeres Kossuth-díjas akadémikust sikerült megnyerni. A lebonyolítás kiadásaihoz mindenekelőtt a Magyar Kémikusok Egyesülete (MKE) járult hozzá, támogatták magánszemélyek és számos más szervezet is, pl. a Magyar Élelmiszertudományi és Technológiai Egyesület, a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat, később a Veszprémi Vegyipari Egyetem. A költségek döntő részét azonban a résztvevők fedezték. Az illetékes Művelődésügyi Minisztérium anyagi támogatására ekkor még nem lehetett számítani.

Kiteljesedés – az egész ország versenye

A hibák ellenére a verseny visszhangja az első években olyan pozitív volt, hogy a Magyar Kémikusok Egyesülete az 1973/74-es tanévben országos versenyként hirdette meg. A korábbi évektől eltérően csak I. és II. (ma 9. és 10.) osztályos középiskolai tanulók részére, külön az alap óraszámban és külön az emelt óraszámban tanuló diákok versenyezhettek, összesen négy kategóriában. Megyénként 6-6 versenyző indulhatott, ám a kiválasztás rendjére nem volt központi szabályozás. Ezt a megyei szakemberek saját elképzeléseik alapján alakították ki. Néhány helyen (Csongrád, Bács-Kiskun) iskolai selejtezők után megyei versenyeken elért eredmények alapján határozták meg a döntős diákok neveit, más megyében a szakfelügyelők minden felmérés nélkül jelölték ki a hat tanulót. Ezzel elmulasztották azt a lehető-

* Köszönjük Maleczkiné Szeness Márta, a Veszprémi Egyetem nyugalmazott docense segítségét, aki lektorként átolvasta a tanulmányt. Korábban az ő tollából született meg a verseny első húsz évéről szóló áttekintés: Megyei Pedagógiai Körkép (1989) 2. 38–41. A versenyről sok információ – a feladatsorok, az eredmények, archív fotók stb. – található a Középiskolai Kémiai Lapok (1978-ig Kémiaversenyzők Híradója) nyári számainak hasábjain.
A mostani cikk szerzői az „Irinyi” versenybizottságának egykori és jelenlegi tagjai.

A győri Révai Miklós Gimnázium

séget, hogy a tárgy iránti érdeklődést erősítsék, és közreműködjenek a középiskolások pályaorientációjában. Szomorú, hogy az első évben a budapesti iskolák távol maradtak az országossá váló versenytől. Sajnos így a budapesti tanárok sem vettek részt a szervezésben, pedig tapasztalataik, szaktudásuk nagyon hiányzott. A későbbiek során be is bizonyosodott, hogy milyen értékes a véleményük, a munkájuk; a teljesség igénye nélkül pl. Szereday Éva és Szabó Lászlóné kollégáknak sokat köszönhet az Irinyi.

A döntőre Győrbe utazó tanárok és a diákok nagy érdeklődéssel várták a versenyt. Megérkezéskor kész tájékoztató füzettel várták őket, amely tartalmazta a szállás és az étkezés helyszíneit, a verseny helyét, időpontjait stb. Az első írásbeli forduló pénteken a Révai Miklós Gimnázium termeiben zajlott, a kísérő tanárok felügyelete mellett. Délután ugyanitt történt a dolgozatok javítása. A kezdeti lelkesedés mellett hamar megjelentek olyan gondok, hogy a kérdéssorok nem mindenben a versenyzők által tanult ismeretanyagra épültek. Így esetenként a szerencsének nagyobb szerepe volt, mint a munkával megszerzett tudásnak. A tanárok egyenként 10–15 dolgozatot javítottak ki a központi javítókulcs alapján. Mivel ez többféleképpen volt értelmezhető, a javítók különböző módon pontoztak. Miután kihirdették az összesített pontszámokat, a versenybizottság lehetőséget adott a reklamációra, a jogosnak talált hibák orvoslására. Ez komoly problémát okozott, mert olykor még éjfélkor is folytak a viták, a korrekciók.

Másnap délelőtt a kellő pontszámot elért versenyzők a Révai Gimnáziumban laborgyakorlatot végeztek. Aránylag hosszú folyamat volt, amíg a laborgyakorlat végleges formája kialakult. Kezdetben minőségi és mennyiségi analízis egyaránt szerepelt. A minőségi elemzés során a versenyzők eltérő számú és minőségű ismeretlent vizsgáltak, ezért eredményükhöz jelentősen hozzájárult a szerencsefaktor. A titrálás során az eszközök pontatlansága, az előkészítők emberi mulasztásai és hibái esetenként negatív hatást eredményeztek. Az egyenlő esélyeket a pontosan megfogalmazott feladatok, a jó felszerelés, a pontosabb eszközök és az igényes emberi munka biztosította. Szombat délután Maleczkiné Szeness Márta egyetemi adjunktus (Veszprém) – ő vette át a győriektől az írásbeli feladatsor összeállítását – mindenki számára ismertette a feladatok megoldásait. A tanárok ezáltal egy színvonalas szakmai továbbképzésen vehettek részt.

Vasárnap délelőtt a szóbeliző versenyzők a közönség előtt nyilvánosan adtak számot tudásukról kiselőadás formájában, azonos témából. A zsűri tagjai az ország felsőfokú oktatási intézményeinek képviselői voltak, mint pl. Bodor Endre egyetemi tanár (Veszprém), aki Winter Ernő 1971. évi halálát követően átvette a versenybizottság elnöki tisztét, Maleczkiné Szeness Márta egyetemi adjunktus (Veszprém), Balázs Lóránt (a budapesti Országos Pedagógiai Intézet tanszékvezetője), Pálfalvi Aladárné Rózsahegyi Márta egyetemi adjunktus (ELTE), Várnai György szakfelügyelő (Győr), Mojzes János egyetemi adjunktus (Debrecen). Mindenképpen ki kell emelni Bodor Endre professzor úr személyét, aki a verseny feszült légkörében nyugodt, mindenkihez kedves, empatikus szakmaiságot sugárzó egyéniségével maradandó emléket jelentett minden részt vevő diáknak és tanárnak. A döntőre többnyire május első hétvégéjén került sor; Bodor Endre a verseny bezárása előtt mindig figyelmeztette a résztvevőket arra, hogy anyák napja van.

A következő évben az előző évek hibáit próbálták korrigálni, így az írásbeli dolgozatokat javítópárok értékelték, a gyakorlati versenynél a nagyobb pontosságot és a precizitást próbálták biztosítani az előkészítés során. Azonban ezután is jelentkezett az a probléma, hogy az írásbeli igényes, a tantervi anyagtól jelentősen eltérő feladatai miatt a tanulók 20–25 százalékos teljesítménnyel is részt vehettek a gyakorlati fordulóban. A feladatok javításában igazi előrelépést az 1976-os év hozott. A javítást a Révai Gimnáziumból a Műszaki és Természettudományi Egyesületek Szövetsége (MTESZ) tulajdonában álló győri Technika Házába helyezték át. Itt a javító tanárok, illetve tanárpárok csak egy-egy példát néztek át. Így egyöntetűvé vált az értékelés, a hibákat azonos módon bírálták el. A munka légköre is nyugodtabb lett, mert az épületben csak azok a személyek tartózkodhattak, akik ott javítottak. Ekképpen a verseny a tisztaság, pártatlanság irányába mozdult el.

Egységesség – megyei szinten is

A következő feladat a megyei kiválasztó forduló egységesítése volt. Amíg egyes megyékben több körben (iskolai és megyei szinten), színvonalas versenyeken történt a kiválasztás, addig voltak olyan megyék is, ahol semmilyen verseny nem volt. Ezenkívül még sok más probléma is felmerült, melyeknek orvoslására 1977 szeptemberében Győrben összeült a versenybizottság egy része. Aránylag rövid idő után elfogadták a Csongrád és Bács-Kiskun megyékben folyó verseny lebonyolítási rendszerét. E helyeken az első fordulóban, az iskolákban írásbeli munkát készítettek a versenyzők, és ezek alapján dőlt el, hogy kik kerülnek a megyei fordulóba, ahol az írásbeli példák mellett az országos döntőhöz hasonlóan már laborgyakorlat is volt. Az írásbeli munkák két részből álltak, a tantervi anyagot csak kismértékben túllépő elméleti kérdésekből – az akkor divatos formákban: relációanalízis, feleletkiválasztás stb. –, valamint számítási feladatokból. A cél olyan nehézségű dolgozat összeállítása volt, hogy a tanulók általa sikerélményhez jussanak, és a többség számára a középiskolai tantervi anyag ismeretében akár 60–70 százalékos eredmény is elérhető legyen. A bizottság azt javasolta,

Maleczki Emilné Szeness Márta, a Veszprémi Egyetem docense, az Irinyi írásbelijeinek szakmai koordinátora

hogy a megszerkesztett feladatokat és elméleti kérdéseket központilag sokszorosítsák és postázzák a megyéknek mind az első, mind a második fordulóban. Ennek lebonyolításával a Bács-Kiskun megyei pedagógusokat bízták meg, és a csoport vezetésére Fodor Istvánt, a kecskeméti Katona József Gimnázium tanárát jelölték ki. Sajnos anyagi fedezetet nem biztosítottak. Az egész versenyre eddig is jellemző volt, hogy az anyagiakat a szponzoráló üzemek és – kismértékben – a Magyar Kémikusok Egyesülete fedezte.

A feladatlapokat a tanárok által szerte az országból beküldött feladat- és kérdéssorokból szerkesztették. A sokszorosítást kezdetleges stencilgépekkel végezték. A megyék megküldték az indulók létszámát, és ennek megfelelően postázták ki a feladatsorokat és a megoldási útmutatót. A verseny szakmai tartalmában elérte a kitűzött célt. A megyei versenyek lebonyolítása során fel kellett hívni a figyelmet a titkosítási szabályokra, a feladatsorok felbontási időpontjainak betartására. Így 1978–79-től a feladatsorokat közvetlenül azok az iskolák kapták meg, amelyekben az írásbelire sor került. Az iskolák fegyelmezettek voltak, és az érettségi dolgozatokra vonatkozó szabályok szerint kezelték a kérdéseket tartalmazó borítékokat. A feladatlapok előállítása során előre kellett lépni, hiszen az igények meghaladták a stencilezés adta lehetőségeket. 1980-ra sikerült elérni azt, hogy a sokszorosítás nyomdai úton történjék, és szabályosan lepecsételt borítékokban kerüljenek a dolgozatok az iskolákhoz. Ekkorra a megyei versenyeken kialakult egy végleges rend, ami az érdeklődés felkeltése mellett a minőségi munkára való ösztönzést is elősegítette. Az országos döntőn ezekben az években nagy változás nem történt. Beigazolódott, hogy az a javítási koncepció, mely szerint tanárok párhuzamosan javítanak és egyeztetnek, kiküszöböli a reklamációkat. Alig volt kifogás a javításokkal kapcsolatban.

A verseny ekkorra az egyik legnépszerűbb középiskolai tanulmányi verseny lett. 6–7 ezer tanuló tett tanúbizonyságot felkészültségéről. A színvonal elérte a többi országos verseny színvonalát. Ezt támasztotta alá az is, hogy egyes felsőfokú oktatási intézmények a felvételi vizsgák során figyelembe vették az itt elért eredményeket.

Elfogadás – az Oktatásügyi Minisztérium támogatása

A legnagyobb problémát továbbra is az anyagi kiadások előteremtése jelentette. Nemcsak a versenyzők utazási-, szállás- és étkezési költségei voltak megoldatlanok, hanem a laboratóriumi vegyszerek és eszközök beszerzése, valamint a nyomdai munkák finanszírozása is. Ezek a kiadások meghaladták a Magyar Kémikusok Egyesületének lehetőségeit. A tanárok vállalták az in-

A szóbeli zsűrije 1983-ban: Havranek László jegyző, Maleczkiné Szeness Márta, Bodor Endre, Rózsahegyi Márta, Mojzes János

gyenes munkát, mind a megyei, mind az országos versenyen, de több nem volt várható tőlük.

A verseny jövőjével kapcsolatosan 1980 augusztusában Nyíregyházán megbeszélést tartott Székely György a Művelődési Minisztérium képviseletében (ő jelen volt az első évek döntőin is), valamint Várnai György és Fodor István, mint a versenybizottság titkárai. Megállapították, hogy a verseny elérte a célját, széles körű érdeklődés kíséri, és az igényes szakmai elvárásoknak is megfelel. Egyetértettek abban, hogy továbbra is a színvonalas, rangos verseny a kémiaoktatás fejlődésének a záloga. Ennek elismeréseként a versenyt a minisztérium az általa hivatalosan finanszírozott versenyek közé sorolta, így a továbbiakban költségvetési támogatásban részesült. Emellett a minisztérium a Középiskolai Kémiai Lapok kiadásához szükséges anyagi forrásokat is rendelkezésre bocsátotta. Ez nagyon fontos megállapodás volt, hiszen ez biztosította az Irinyi verseny működését és fennmaradását.

A javítás a 80-as évek második felében a Technika Házából a Pannonhalmi Bencés Gimnáziumba költözött. Ez kiküszöbölte a diákok és tanáraik esetleges kommunikációját. A dolgozat írása alatt Szeness Márta ismertette a feladatok megoldását; a tanárok megvitatták az értékelést, majd beosztották, hogy ki melyik feladatot javítja. Mivel a tanulók az írásbeli munkájukat indigó segítségével két példányban írták, ezt a két példányt szétszedve két tanár egymástól függetlenül tudta javítani, majd az egyeztető kolléga segítségével közösen állapították meg a végleges pontszámot. Ezzel a rendszerrel tovább csökkent a javítási hibák száma, jelentősen felgyorsult az eredmények összesítése, így sokkal hamarabb lehetett a részeredményeket kihirdetni. Ezekben az években az összesítést Havranek László fonyódi, illetve Balanyi Mihály kecskeméti tanárok végezték. Az országos döntőn az írásbeli és a gyakorlati verseny lebonyolítása, a dolgozatok kijavítása is Fodor István vezetésével történt. Az írásbeli feladatok javításának koordinálásával Maknics Gyula tatai és Ruppert József kecskeméti tanárokat bízták meg. Az ekkor kialakult versenyrendszerben az országos döntőben mintegy 168–170 tanuló vehetett részt, a gyakorlati fordulóba 64-en juthattak tovább, míg a szóbeli döntőben a kategóriák legjobbjai, általában összesen 15–20 fő versenyző szerepelt. Nagy segítséget jelentett a 80-as években a feladatsorok korszerűsítésében Wajand Judit (az ELTE oktatója) és Villányi Attila (a budapesti Szilágyi Erzsébet Gimnázium, utóbb az ELTE Apáczai Csere János Gyakorló Gimnázium tanára) személye. Feladatötleteikkel nagyban hozzájárultak, hogy az Irinyi-feladatsorok az OKTV és az olimpiai válogatók előszobái lehessenek.

Az 1981-es év újabb fordulatot jelentett a verseny életében, megjelent egy újabb kategória (a III.): a szakközépiskolai tanulók lehetőséget kaptak önálló megmérettetésre, így nem a jóval magasabb óraszámban tanuló gimnazistákkal kellett összemérniük tudásukat. A III. kategória döntőjének feladatait 1989-ig Kónya Józsefné debreceni középiskolai tanár (1989-től a Debreceni Egyetem adjunktusa) készítette.

Stabilitás – a megbízható verseny

A versenybizottság 1988 őszén úgy döntött, hogy a kategóriákon belüli pontverseny meghagyásával tartalmilag szabadabbá teszi a versenyt, ezért 1989-től a második forduló és a döntő írásbelijén minden diák ugyanazt a feladatsort kapta, kategóriájától függetlenül. A feladatokat témák szerint csoportosították, így a számítási feladatokon túl mindenkinek általános kémiai, anyagszerkezethez kapcsolódó, szervetlen kémiai és szerves kémiai felada-

tokkal kellett megküzdenie. Az új, tematikus feladatlapokat Bodor professzor tervezte, s a korábbihoz hasonló módon Maleczkiné Szeness Márta töltötte meg tartalommal. A későbbi évek tanári konzultációi mutattak rá arra, hogy kimagasló versenyeredmény elérésére olyan ismeretanyagok elsajátítása szükséges, melyet a tanulók csak a magasabb évfolyamokon tanulnak. Igaz, így könnyebb volt a feladatlapok összeállítása, de nagyban nehezítette a megyei fordulóra és a döntőre felkészítő tanárok munkáját. Kialakult a benevezési keretszámok rendszere, ami azt jelentette, hogy az egyes megyék és Budapest által a döntőbe küldhető diákok számát a megyék területén működő iskolák száma és versenyzőik előző évi helyezései határozták meg (ily módon a jó eredményekért a megyének is jutalom járt). A keretszám kategóriák közötti elosztása a megyék hatásköre volt. Az 1990-es évektől erdélyi, később felvidéki diákokat is meghívtak a döntőre. Az első, iskolai forduló feladatlapja az I. és a II. kategóriák diákjai számára továbbra is némiképp eltért. A számolási példák többnyire ugyanazok voltak, az elméleti feladatok jobban igazodtak az aktuális évfolyam tananyagához.

Az évek során egyre többen érezték azt, hogy az a kiválasztási rendszer, melynek során a tanulóknak csak egy része végezheti el a laboratóriumi gyakorlatot, nem szerencsés, hiszen egy kémiaversenyen mindenképp szükséges a gyakorlati jártasság bemutatása. Ugyanakkor a titrálás tömeges méretekben Győrben nem volt megoldható. Ezért 1991-től a Veszprémi Egyetem közreműködésével minden versenyző lehetőséget kapott arra, hogy elvégezze az arra az évre kijelölt titrálási feladatot, s így ez a pontszám is hozzájárult a kialakuló végső sorrend megállapításához. A diákok felét busszal szállították Győrből Veszprémbe, az Általános és Szervetlen Kémia Tanszék laborjaiba. Ezután több mint húsz éven keresztül kvantitatív analízist végeztek a tanulók – korábban előfordultak minőségi analízisben jártasságot igénylő feladatok is –, minden kategóriában a tananyaghoz kapcsolódó titrálást. Természetesen találkozhattunk az évek során csapadékos, sav-bázis, redoxi, komplexometriás gyakorlatokkal, melyek pontos kivitelezése alapos felkészülést igényelt.

1998-ban, a XXX. Irinyi János verseny ünnepélyes megnyitóján Irlanda Dezső egri kémiatanár javaslatot tett Irinyi-díj alapítására, melyet minden évben a legeredményesebb 9. és 10. osztályos tanuló nyer el a zsűri a szóbeli verseny után meghozott döntése alapján. Az első két díjazott – Gengeliczki Zsolt és Orgován Gábor – egyaránt az ócsai Bolyai János Gimnázium tanulója volt.

A döntő írásbelijének négy elméleti feladatlapja – általános kémia, anyagszerkezet, szervetlen kémia, szerves kémia – egyenként 20-20 pontot ért, ezekhez a nyolc, egységesen 10 pontos számolási példa járult. Így biztosították, hogy az elméleti tudás, valamint a számítási feladatokban való jártasság ugyanolyan mértékben járuljon hozzá a végső pontszámhoz. A laboratóriumi gyakorlat súlyát az adta, hogy értékét az írásbeli feladatlap pontszámának 25%-ában, azaz 40 pontban határozták meg. A verseny stabilitáshoz hozzájárult az évek során kialakult javítópárok személye, akik nagyon könnyen és hatékonyan tudtak együtt dolgozni. Szakmai, baráti kapcsolataik túlmutattak a versenyen, és egymást nagyban segítették a kémiaoktatás további fejlődésének lehetőségeiben.

Utazás – a Dunától a Tiszáig

2003-ban, a XXXV. versenyt követően a Magyar Kémikusok Egyesülete az elkövetkező öt évre a Szegedi Tudományegyetemet és a szegedi Radnóti Miklós Gimnázium kémia munkaközösségét bízta meg az Irinyi János középiskolai kémiaverseny országos döntőjének lebonyolításával. Az eddigi megszokott helyszínek – Révai Gimnázium, MTESZ, Veszprémi Egyetem, Kossuth Zsuzsanna kollégium – után 2004-től a résztvevőknek új nevekkel kellett megismerkedniük. A vizek városából a napfény városába költözött a döntő. Igaz, Szegeden előfordult, hogy 2006-ban éppen a(z) (ár)víz próbálta megakadályozni a verseny lebonyolítását. A versenybizottság elnöki feladatainak ellátására Igaz Sarolta tanárnőt (korábban az ELTE-n tanított) kérték fel, aki jól ismerte a kiemelkedő képességű tanulók tehetséggondozásának lehetőségeit, versenyeztetésének fontosságát, hiszen többször vett részt a kémia diákolimpikonok felkészítésében. Tagja volt az Országos Középiskolai Tanulmányi Verseny versenybizottságának is. Szakmai elhivatottsága, alapos, precíz munkája nagyban hozzájárult a verseny színvonalának megőrzéséhez. A versenybizottság és a helyi rendezők – élükön Penke Botond, Erdőhelyi András, majd Kiss Tamás egyetemi tanárokkal – igyekeztek megtartani a verseny nagyszerű hagyományait, miközben a versenyt tartalmi és szervezési szempontból egyaránt színesítő elemek beépítését kísérelték meg. Ekkor jelent meg az „utókódolás” fogalma, ami azt jelenti, hogy a verseny során maguk a tanulók sem tudják, milyen kódszámmal szerepelnek, a kódszámok felírása a dokumentumokra a dolgozatok megírása után történik.

A szóbeli zsűrije 2010-ben: Pálinkó István, Igaz Sarolta, Berecz Endre, Bárány Sándor

A verseny lebonyolítása a korábbi szokásnak megfelelően szombat reggel kezdődött az elméleti forduló megíratásával, melyre a Radnóti Miklós Gimnáziumban került sor. A feladatlap izgalmas meglepetéseket, szellemes és új típusú példákat tartalmazott, melynek következtében megjelent a feladatok differenciált pontozása. A feladatlap összeállításában a versenybizottság elnökét Kónya Józsefné, Kecskés Andrásné, az Országos Közoktatási Értékelési és Vizsgaközpont budapesti szakértője és Nadrainé Horváth Katalin, a budapesti Eötvös József Gimnázium tanára segítette. A titrálási feladatokat a Szegedi Tudományegyetem patinás laborjaiban végezték el a tanulók. A hely szelleméhez méltóan az első évben C-vitamin meghatározására is sor került.

A javításra felkért kollégák munkájukat a megszokott alapossággal és gyorsasággal végezték, így nem rajtuk múlt, hogy az első szegedi év alkalmával csak a késői órákban sikerült nyilvánosságra hozni a részeredményeket. A szóbeli fordulóra nagy nyilvánosság mellett az egyetem egyik előadótermében került sor, így alakult ki a végső sorrend. A szegedi évek egyik látványos újdonsága volt az Irinyi-zászló megjelenése, melyre minden évben a díjazott tanulók és tanárok kötik fel a résztvevők névsorával ellátott szalagokat.

Az XL. Irinyi János középiskolai kémiaversenyen, 2008 májusában Dóbéné Cserjés Edit és Igaz Sarolta javaslatára megjelent egy új színfolt: az I.C és II.C kategória. Ezekben a vegyipari szakközépiskolák tanulóinak biztosítottak külön versenyzési lehetőséget, szétválasztva őket a normál szakközépiskolásoktól (III. kategória) és a gimnazistáktól. (A verseny többi kategóriája: az I.A és II.A kategóriája a kémiát alap óraszámban tanuló kilencedikes és tizedikes gimnazistákat jelenti, a II.A és II.B-ben a tagozatos kilencedikesek és tizedikesek indulhatnak.) A „C" kategória létrehozása a lebonyolítás rendszerében is változást hozott, hiszen az itt versenyző diákok részére a II. fordulót központi helyszínen rendezik, s itt választják ki az országos döntő résztvevőit. Sajnos a tantárgyat ért oktatásszerkezeti változások, a kategóriák átalakítása, a kémia tantárgy perifériára szorulása nagyban hozzájárult a szakközépiskolai tanulók létszámának jelentős csökkenéséhez.

Az északi végeken – a bányászváros névjegye

2009 és 2013 között a döntő megrendezésére a Miskolci Egyetem kapott lehetőséget. A szép természeti környezetben fekvő borsodi megyeszékhely egyetemén a szervezőbizottság Lengyel Attila egyetemi docens elnökletével intézte az Irinyi lebonyolítását. Itt volt először lehetőség arra, hogy a verseny minden története egy kis területen, az egyetemi campuson belül történjék; a középiskola szerepe ettől fogva már csak a felkészítésre korlátozódott. Ugyanakkor a versenybizottsági tagok, javító tanárok személyében biztosított maradt a középiskolai kontroll. 2011-ben a versenybizottság elnöki tisztét Pálinkó István, a Szegedi Tudományegyetem docense vette át, s személye, hitelessége méltó volt a verseny hagyományaihoz. A miskolci évek során került sor először a gyakorlati eredmények digitális rögzítésére, mely nagyban gyorsította az adatszolgáltatást s a feladatok kiértékelését. Igaz, nem volt könnyű olyan szoftvert készíteni, mely figyelembe vette a mérésből, számolásból fakadó hibákat, hogy valóban reálisan mérje a gyakorlati fordulót. Újítás volt az is, hogy a tanulók ültetőkártyát kaptak – ez megkönnyítette a versenyzők elhelyezését az írásbelire kijelölt előadótermekben. A versenybizottság 2012-től felvállalta azt a jogosan jelentkező tanári igényt, hogy az I–III., valamint a II. kategóriás tanulók különböző feladatlapot kapjanak, figyelve a középiskolai követelményrendszerben elvárt tananyagokra. Így a kilencedik évfolyamos tanulók felkészítése során nem kell a tanulókkal több mint egy év anyagát előre megtanulni, ez nem ró plusz terhet a felkészítőkre. Elmondhatjuk, hogy a Miskolci Egyetem a patinás Selmecbányai Bányászati Akadémia egyik jogutódjaként méltón vitte tovább a hagyományokat.

A döntő írásbelije Miskolcon

Titrálás a miskolci években, a háttérben Bánhidi Olivér, a helyi szervezőbizottság tagja

A napfény városa – verseny a Dóm lábánál

2014-ben a döntő visszatért az alföldi városba. A helyi szervezők Wölfling János egyetemi tanár vezetésével próbálták a Miskolcon már jól bevált gyakorlatot követni, s az írásbeli fordulót az egyetem előadóiban bonyolították le. Ez a módszer nagyban megkönnyítette az írásbeli forduló előkészítését. Az utóbbi években az írásbeli és a gyakorlat eredményeire való várakozás során, szombat este a rendező egyetemek színvonalas előadásokat szerveznek, melyek felkeltik a részt vevő tanulók érdeklődését a kémia egyes szeletei felé. Például a szegedi második öt év során Dux László egyetemi tanár az izomműködésről, Bari Ferenc egyetemi tanár élettani témában, Csupor Dezső egyetemi docens a gyógynövényekről, Tóth Imre, a versenybizottság tagja, a Kecskeméti Református Gimnázium tanára pedig az Irinyi 50 évéről tartott előadást. Nagyon jó látni, hogy a szóbeliző tanulók jártassága a kémia különböző területein jó példát mutat a társaiknak, s nemegyszer ösztönző erő a további évekre a felkészülésben. Mindig örömmel töltötte el a résztvevőket, ha az eredményhirdetésen neves személyek: akadémikusok, egyetemi tanárok, a Magyar Kémikusok Egyesületének elnöke jelenlétükkel megtisztelték a rendezvényt, s részt vettek a díjak átadásában.

Látkép a Szegedi Tudományegyetem Kémiai Intézetének teraszáról

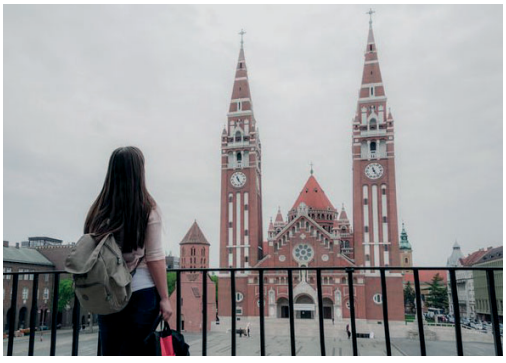

Eredményhirdetés Miskolcon (2010)

Az Irinyi-díjas Fajszi Bulcsú (Fazekas Mihály Gimnázium) és Horváth Réka (Apáczai Csere János Gimnázium), továbbá Albert Attila és Villányi Attila, a tehetséggondozó munkájukért kitüntetett tanárok 2017-ben Szegeden az Irinyi-zászlóra kötik az az évi résztvevők névsorát

2018-ban következett el az Irinyi János középiskolai kémiaverseny ötvenedik jubileuma. Jó volt megélni és átélni az ünnepi megemlékezés során, hogy a résztvevők életére milyen nagy mértékben hatott a verseny. Láttuk, hogy formálta életüket, gondolkodásukat a már Gorkij által is megfogalmazott gondolat, mely szerint „a kémia csodálatos tudomány, benne van elrejtve az egész emberiség boldogsága”. A versenybizottság 2018-ban a következő személyekből állt: Pálinkó István (a versenybizottság elnöke) és Sipos Pál szegedi egyetemi oktatók, Ősz Katalin és Lente Gábor a Pécsi Tudományegyetemről, Sz. Márkus Teréz szombathelyi, Nagy Mária és Petz Andrea pécsi, Tóth Imre kecskeméti, Tóth Albertné debreceni és Dóbéné Cserjés Edit budapesti középiskolai tanárok, illetve Hajnissné Anda Éva a Közép-budai Tankerületi Központból. Ezen az évfordulós döntőn Szeged átadta a stafétát Debrecennek, hogy a cívis város vihesse tovább a szép hagyományokat, és kereshesse a folyamatos megújulás lehetőségeit. A versenybizottság új elnöke, Ősz Katalin, a pécsi egyetem docense feladata arról gondoskodni, hogy az Irinyi továbbra is a megbecsült, elismert versenyek sorába tartozzék.

*

Félszáz esztendő, megannyi pillanat, millió emlék. Sok már-már elfelejtett név… Emberek, akik idejükkel, erejükkel nem spóroltak, hogy szeretett tantárgyunk csodálatos rejtelmeit tanulóikkal megismertessék. Igen, megannyi ember, aki az évek során azért dolgozott, hogy ez a verseny elfoglalhassa azt a méltó helyet, melyet a középiskolai versenyek tárházában megérdemel. Nem könnyű ennyi évet feleleveníteni, de bízunk abban, hogy az itt felvillantott emlékképek sokak számára adtak lehetőséget a visszaemlékezésre, a fiatalabbaknak pedig megmutatták, hogyan is formálódott egy verseny az elmúlt ötven év során.

Képek az 51. Irinyi-versenyről

Debrecen, 2019